

بسمه تعالی

اختلال نافرمانی مقابله ای و اختلال سلوک در کودکان

باهنمای عملی در درمان

محبوبه بنانی

(کандیدای دکترای تخصص روان شناسی)

مژگان پرن فر

(کارشناس ارشد روان شناسی)

مریم تقی زاده

بامقدمه‌ی

دکتر رویا کوچک انتظار

(عضو هیات علمی دانشگاه تهران مرکزی)

۱۳۹۸

مؤسسه آموزشی تألیفی ارشدان

سرشناسه	:	بنائی، محبوبه، ۱۳۵۷ -
عنوان و نام پدیدآور	:	اختلال نافرمانی مقابله‌ای و اختلال سلوک در کودکان: راهنمای عملی در درمان/ محبوبه بنائی، مژگان سادات بیژن‌فر، مریم تقی‌زاده؛ با مقدمه‌ی رویا کوچک‌انتظار.
مشخصات نشر	:	تهران: موسسه آموزشی تالیفی ارشدان، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	:	۱۰۲ص.
شابک	:	۹۷۸-۶۰۰-۹۹۵-۹۲۰-۴
وضعیت فهرست نویسی	:	فیبا
موضوع	:	نافرمانی و مقابله‌جویی در کودکان
موضوع	:	اختلالات سلوک در کودکان
موضوع	:	اختلالات رفتاری در کودکان
موضوع	:	کودکان -- بهداشت روانی
موضوع	:	اختلالات رفتاری در کودکان -- درمان
شناسه افزوده	:	بیژن‌فر، مژگان سادات، ۱۳۵۱-
شناسه افزوده	:	تقی‌زاده، مریم، ۱۳۵۹-
شناسه افزوده	:	کوچک‌انتظار، رویا، ۱۳۴۲ -، مقدمه‌نویس
رده بندی کنگره	:	RJ5
رده بندی دیویی	:	۶۱۷/۶۱۹
شماره کتابشناسی ملی	:	۱۳۱۹۰

ارشدان

مؤسسه آموزشی تالیفی ارشدان

اختلال نافرمانی مقابله‌ای و اختلال سلوک در کودکان

محبوبه بنائی - مژگان بیژن‌فر - مریم تقی‌زاده

آموزشی تالیفی ارشدان

اول

اول ۱۳۹۸

www.irantypist.com

www.irantypist.com

۹۷۸-۶۰۰-۹۹۵-۹۲۰-۴

۱۰۰۰

www.arshadan.com

www.arshadan.net

۰۲۱۴۷۶۲۵۵

تومان ۲۵۰۰۰

■ نام کتاب:

■ تألیف:

■ ناشر:

■ ویرایش:

■ نوبت چاپ:

■ حروفچینی و صفحه آرایی:

■ طراح و گرافیکست:

■ شابک:

■ شمارگان:

■ مرکز خرید آنلاین:

■ مرکز پخش و توزیع:

■ قیمت:

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۷	مقدمه
۹	پیشگفتار نویسنده
۱۱	فصل اول: اختلال نافرمانی مقابله ای و اختلال سلوک
۱۵	فصل دوم: ملاک‌های تشخیصی اختلال نافرمانی مقابله ای و اختلال سلوک
۱۵	۱. اختلال نافرمانی مقابله ای و لجبازی
۲۱	۲. ملاک‌های تشخیصی DSM-5 برای اختلال سلوک
۲۵	فصل سوم: آسیب‌های اساسی و ارزیابی
۲۵	عوامل فیزیولوژیک و بیولوژیک در کودکی نافرمان
۲۶	تأثیرات والدین، همسالان و معلم
۲۷	مقیاس‌های درجه‌بندی رفتار
۲۷	مصاحبه
۲۹	فصل چهارم: دارودرمانی
۳۰	داروهای محرک
۳۲	اتوموکستین (داروهای غیر محرک)
۳۵	فصل پنجم: اصول مدیریت رفتار کودکان (رفتاردرمانی)
۳۶	اصول مدیریت رفتار کودکان
۳۷	اهمیت والد بودن
۳۸	هماهنگی و اتحاد والدین
۳۸	روابط والدین
۳۹	صبوری و تنظیم هیجانات در والدین
۴۰	سبک‌های فرزندپروری
۴۱	الگوی شفر
۴۲	اصول فرزندپروری قاطعانه
۴۵	علل بروز مشکلات رفتاری
۴۷	تکنیک‌های مناسب جهت افزایش رفتارهای مطلوب
۴۷	توجه مثبت مشروط و توجه مثبت نامشروط

۴۸.....	تکنیک زمان مخصوص.....
۵۰.....	تحسین و توصیف رفتار مطلوب.....
۵۱.....	تقویت رفتار.....
۵۲.....	انواع پاداش.....
۵۲.....	تکنیک جدول ستاره‌ها.....
۵۴.....	برنامه تغییر رفتار.....
۵۴.....	ثبت رفتار.....
۵۵.....	روش صحیح دستور دادن به کودک.....
۵۶.....	روش دستور دادن مؤثر.....
۵۷.....	مدیریت رفتارهای نامناسب.....
۵۷.....	تنبيه و انواع آن.....
۵۸.....	انواع تنبيه.....
۵۸.....	بی‌توجهی فعال.....
۵۹.....	تکنیک جریمه یا محرومیت.....
۶۰.....	پیامد طبیعی.....
۶۰.....	محروم‌سازی موقت یا وقفه.....
۶۱.....	نحوه انجام محروم‌سازی موقت کودک.....
۶۱.....	پیش‌بینی مشکلات رفتاری در اماکن عمومی.....
۶۲.....	همخوان ساختن پیامدها.....
۶۲.....	ارجحیت برنامه‌های تشویقی نسبت به تنبیهی.....
۶۳.....	فرمان دادن.....
۶۳.....	سؤالات رایج والدین.....
۶۵.....	فصل ششم: درمان شناختی-رفتاری.....
۶۵.....	اصول نظریه‌های یادگیری مشاهده‌ای، یادگیری اجتماعی و تحولی.....
۶۷.....	شکل‌های اولیه درمان‌های شناختی- رفتاری و نظریه‌های مربوط به کودکان.....
۶۹.....	درمان‌های نوین شناختی- رفتاری.....
۷۰.....	شناسایی هدف‌های رفتاری و فردی.....
۷۱.....	مهارت‌های مطالعه و سازمانی.....
۷۱.....	دیدگاه‌گیری، شناسایی مشکل و بازآموزی اسنادی.....
۷۲.....	آموزش خودکنترلی.....

۷۲.....	آموزش مهارت‌های ارتباطی
۷۲.....	کنترل خشم
۷۳.....	مهارت‌های حل مسئله اجتماعی
۷۴.....	فشار همسالان و همراهی با همسالان غیر منحرف.....
۷۴.....	نمونه‌هایی از برنامه‌های مداخله برای برخورد با مشکلات سلوک.....
۷۵.....	مداخله در دوان پیش‌دبستانی و کودکی اولیه
۷۵.....	راهبردهای تفکر جایگزین
۷۶.....	مداخله در اواخر دوران کودکی
۷۶.....	حمایت‌ها رفتاری مثبت
۷۷.....	برنامه‌های پیشگیری از زورگویی
۷۷.....	پروژه تحول کودکان
۷۷.....	درمان و برنامه‌های هدفمند پیشگیری
۷۸.....	برنامه مقابله با خشم
۷۸.....	مداخله در اوایل نوجوانی
۷۹.....	مهارت خودآگاهی
۷۹.....	مهارت همدلی
۷۹.....	مهارت روابط بین فردی
۸۰.....	مهارت ارتباط مؤثر
۸۰.....	مهارت مقابله با فشار عصبی
۸۰.....	مهارت مدیریت هیجان
۸۰.....	مهارت حل مسئله
۸۰.....	مهارت تصمیم‌گیری
۸۰.....	مهارت تفکر خلاق
۸۱.....	مهارت تفکر نقادانه
۸۱.....	پاسخ به روش‌های مسالمت‌آمیز و مثبت
۸۱.....	تحول مثبت جوانان
۸۱.....	پروژه محیط انتقالی مدرسه
۸۲.....	درمان و برنامه‌های هدفمند پیشگیری
۸۳.....	فصل هفتم: بازی درمانی
۸۴.....	شن‌بازی

۸۴.....	خلاصه مراحل بازی بر اساس کتاب راهنمای گام‌به‌گام شن‌بازی درمانی
۸۵.....	مرحله دوم: تجربه کردن و آرایش دوباره دنیا
۸۵.....	مرحله سوم: درمان
۸۶.....	مرحله چهارم: مستندسازی
۸۷.....	مرحله ششم: خراب کردن و ویران نمودن دنیا
۸۸.....	گل بازی و خمیر
۸۹.....	بازی با گل و سفال
۹۰.....	سایر بازی‌های مناسب کودکان پرخاشگر
۹۳.....	فصل هشتم: آموزش تن آرامی
۹۳.....	۱. آموزش مناسب برای کودکان دبستانی
۹۶.....	فعالیت‌های آرامش بخش
۹۶.....	تماشای تلویزیون
۹۶.....	۲. آموزش مستقیم تن‌آرامی کودکان
۹۹.....	منابع

مقدمه

امروزه یکی از نگرانی‌ها درباره سلامت روانی کودکان و سهم آن بر رشد و عملکرد کودکان است. افزایش شیوع اختلالات روانی کودکان، متخصصین را به تأکید بر اهمیت نقش ارزیابی و درمان به‌موقع اختلالات واداشته است. با توجه به اهمیت برنامه‌های پیشگیرانه، تشخیص هرچه زودتر مشکلات مربوط به سلامت روان کودکان به‌ویژه حیطه اختلالات رفتاری در اولویت قرار گرفته است.

کودکان مبتلا به اختلالات رفتاری برای خانواده‌های خود و اولیا مدرسه مشکلات متعددی را به وجود می‌آورند. این دسته از کودکان هزینه سنگینی را به جامعه تحمیل می‌کنند.

اختلال نافرمانی مقابله‌ای (ODD) یک نوع اختلال رفتاری است که بیشتر در دوران کودکی ایجاد می‌شود. کودکان مبتلا به ODD با هم‌سالان، والدین، معلمان و سایر افراد ناسازگارند و به‌صورت بی‌شرمانه و خصمانه رفتار می‌کنند. آن‌ها روابط دیگران با خودشان را دچار مشکل می‌کنند. این اختلال منعکس‌کننده الگویی از منافع پاف‌جباری، نافرمانی و رفتار خصومت و دشمنی نسبت به بزرگ‌ترها و اولیاء امور است. درحالی‌که ویژگی اساسی اختلال سلوک، الگوی تکراری و پایدار رفتارهایی است که حقوق اساسی دیگران و هنجارهای اجتماعی را سب‌س و قوانین را زیر پا می‌گذارد، نشانه‌های این اختلال ممکن است در چند زمینه از رفتار کودک دیده شود: مدر را در خانه ملاحظه شود.

این اختلال بیشتر در خانواده‌های اهل کار دیده می‌شود که مراقبین و یا والدین در مراقبت از کودک حساس و پاسخگو نیستند. به همین دلیل روابط این کودکان با اولیاء خود آسیب‌دیده است. رفتارهای منفی والدین مثل فریاد زدن و یا تهدید کردن، رفتارهای منفی کودک را مانند نافرمانی و بی‌مسئولیتی را تقویت می‌کند. این مسئله رفتار والدین را بدتر کرده و بی‌آرامی و خستگی به خشونت گردد.

چنین روابطی زمینه‌ساز ناتوانی این گروه از کودکان در سازگاری و کسب مهارت‌های اجتماعی می‌شود. به دلیل تداخل این اختلال در ارتباطات اجتماعی، اعتماد به نفس فرد پایین آمده و تحمل او برای مواجهه با ناکامی کم می‌شود. خلق افسرده و حملات پرخاشگرانه در این دسته از کودکان دیده می‌شود که خود زمینه‌ساز اختلال سلوک در سال‌های بعد می‌تواند باشد.

پژوهش‌هایی که در خصوص این کودکان انجام شده نشان‌دهنده وجود نقایصی در زمینه مهارت‌های شناختی و اجتماعی بوده. این گروه از کودکان در شناخت مشکلات خود و به‌کارگیری راهبردهای حل مسئله ناتوان هستند و راه‌حل‌هایی که به کار می‌برند در مقایسه با هم‌سالان خود مطلوبیت ندارد. در تنظیم هیجان و پردازش زبانی و نیز پردازش اطلاعات اجتماعی دارای نقایصی هستند و همه این‌ها باعث می‌شود تا فاقد مهارت‌های اجتماعی مناسب بوده و از سوی هم‌سالان خود پذیرفته نمی‌شوند. این کودکان از طرف هم‌سالان خود به دلیل رفتارهای پرخاشگرانه طرد می‌شوند، عملکرد تحصیلی ضعیفی دارند و در دوره نوجوانی در معرض خطر بزهکاری و اخراج از مدرسه قرار دارند.

مطالعات همه‌گیرشناسی نشان داده‌اند که بین ۲ تا ۱۶ درصد کودکان به این اختلال مبتلا هستند و حدود ۶ تا ۱۰ درصد از آنان نیازمند مداخله هستند. شیوع آن در پسران قبل از سن بلوغ بیشتر است. این اختلال نشانگر یک تهدید برای سازگاری روانی - اجتماعی افراد جامعه است و پیامدهای روان-شناختی، اجتماعی، آموزشی با خود به همراه دارد. این مسئله در بین نوجوانان می‌تواند به فضای مدرسه آسیب برساند و به صورت نگران‌کننده یادگیری و رشد هیجانی افراد را تحت تأثیر قرار دهد و وقوع رفتارهای خست‌آمیز را در جامعه افزایش دهد. همچنین این افراد ناتوان از برقراری ارتباط و تعامل سازنده با دیگران خواهند بود. با توجه به اینکه چنین رفتارهایی زمینه‌ساز مشکلات رفتاری، پرخاشگری و رفتارهای ضداجتماعی در آینده است، تلاش در جهت شناخت بیشتر این الگوی رفتاری ضرورت دارد. شناسایی عوامل مؤثر در شکل‌گیری این رفتارها می‌تواند در جهت طرح برنامه‌های پیشگیری مؤثر واقع شوند. با توجه به اینکه رفتار نافرمانی مقابله‌ای تا حد بسیار بالایی تحت تأثیر محیط است، فعالیت‌های آگاهی‌دهنده مانند تالیف کتاب حاضر به کوشش سرکار خانم‌ها محبوبه بنانی، مژگان بیژن‌فر و مریم تقی‌زاده بسیار ارزشمند است. زمینه‌ساز فعالیت‌های پژوهشی بیشتری خواهد بود. انجام پژوهش‌هایی در زمینه ارزیابی نافرمانی مقابله‌ای و توجه به نقش رفتارهای والدینی که باعث ماندگاری این اختلال می‌شود، ضرورت مداخلات پیشگیرانه و مداخلات درمانی را بیشتر کرده و کمک مؤثری در ارتقاء دانش در این زمینه می‌تواند باشد. امید که چنین تلاش‌هایی با بالا بردن سطح آگاهی خانواده‌ها و مربیان و مسئولان مدارس و سیاست‌گزاران جامعه دست‌اندرکارش در جهت کنترل این اختلال‌های رفتاری باشد.

دکتر رؤیا کوچک انتظار

عضو هیئت علمی دانشگاه تهران مرکزی

تیرماه ۱۳۹۸